

ROSA PLA I CASADEVALL, SENYORA DE VILA

La murrieria esventada de pors

«És clavada al Josep. Clavada». Ho diu Eugènia Creixells, filla de Joan Creixells. Ella és Rosa Pla, elegant, riallera, amb un humor que només controla quan n'ha dita una de molt grossa.

Àngels Pera

Tenia una conversa fantàstica. Xerrant, et treia el que volia. En una conversa que va tenir amb el meu pare, li ho va traure tot, tot; però aquells papers no s'han trobat i, quan em veia, sempre em deia: aquells papers que vaig fer del teu pare, aquells papers... ¿on deuen ser?» Diu l'Eugènia.

La Rosa, abocant a l'aire una globada de fum, de fum de cigarreta negra, respon amb certa sorna: «Es deuen haver perdut. Jo no en sé res; a més, com que des que en Josep va morir no he vist mai més cap paper seu...» La Rosa, senyora de Vila des del seu matrimoni amb el senyor Alexandre Vila, és una magnífica dama de 80 anys: bruna, torrada pel sol de Calella, molt atractiva, elegant, de conversa agradabilíssima.

DOMÈNEC UMBERT

Gran senyora. Quan parla, les seves mans, de dits llargs i fins, van donant forma d'una manera molt subtil a tot el que va dient. Riallera, tret de quan n'ha dit una de molt grossa; llavors, jugant amb una ironia i una ingenuïtat que només les dones coneixem, riu amb els ulls i per sota el nas. Múrria, amb la murrieria esventada del seu país, l'Empordanet, és el retrat femení del seu germà Josep, Josep Pla. L'Eugènia Creixells, que, com a ella, el va conèixer bé, ho diu clar: «És clavada al Josep. Clavada.»

Mentre l'Eugènia fa aquesta afirmació, la Rosa ho confirma amb una mitja rialla inconfusible. A casa l'Eugènia —filla de Joan Creixells, del Joan Creixells que morí un 13 de desembre, als 30 anys i a qui ella no va poder conèixer, a la memòria del qual es va dedicar el premi de novel·la

Creixells, el primer que es donava a Catalunya, seguint el Goncourt, i que ara es diu, no sabem ben bé per què, Sant Jordi. Del Creixells que el franquisme va intentar que oblidéssim, inventant el premi Eugenio Nadal; del Joan Creixells, amic de Pla, que li va dedicar un dels seus «homenots». Al segon pis d'una finca esplèndida d'en Duran Reinald, a l'avinguda de Pedralbes, ens rep la Rosa Pla i Casadevall, senyora de Vila.

—¿Per què diu que no ha vist mai més cap paper del seu germà?

—Miri, per coses d'herència, el meu germà em va desheretar a mi i a les meves dues filles. Jo, al mas, des que ell es va morir, no hi he entrat mai més.

—Però, a vostè, el seu germà se la va estimar molt.

—Sí, em tenia adoració de jove, quan em vaig casar, sempre...

Les coses van anar malament quan el meu marit i jo vam començar a perdre diners, i quan el meu fill es va suïcidar; això, no m'ho va perdonar mai. ¿Sap què va fer quan el meu fill es va suïcidar? Es va girar la boina i va dir: «ja us ho fareu.»

—¿Així, qui ha rebut el mas?

—En Frank Keerl, l'«Alemany». El mas, així ho diu el testament del meu pare, anava per a l'hereu, que era un hereu gravat; en morir el Josep, havia d'anar a en Pere, el meu germà, que va morir un mes després d'en Josep, i la següent era la Maria, la meva germana, que era casada amb un alemany, amb en Franck; com que s'ha quedat vídua, ara és del seu fill, que és un alemany com una casa. Però no és només el mas. Quan el meu marit i jo vam començar a anar malament, la meva germana i l'Alemany, que ha-

vien estat pèssims econòmicament, van començar a créixer, a fer molts calers, i llavors tot va ser aquell noi, el nebot, el Franck. Aquell noi el va embogir i li va deixar tots els calers que tenia a Suïssa, tots els diners i les vaques, els tractors, els camps... ¿Sap com el tenen ara, el mas Pla? ¿Sap què sembla? Un restaurant de carretera.

—Sent el seu germà un antigermanòfil convençut, va deixar el mas i to-

ta l'herència a l'Alemanya. ¿Es pot dir que va voler assegurar el patrimoni i que van ser més importants els diners?

—Sí, sí, per a ell, els diners, abans de tot. En tota la seva joventut, en Josep va estar obsedit pels diners, i aquesta obsessió li va durar tota la vida.

tot li ho donaven. Jo sempre he dit que, des del moment en què en Vergés li va editar l'obra completa, el va fer ric.

—*I tot cap a Suïssa.*

—Tot a Suïssa.

—*¿Mai no va tenir cap problema a les duanes?*

sempre hi havia algú o altre que l'acompanyava, que el duia amb cotxe pertot arreu.

—Sí, de gran tothom, però ja de jove l'acompanyava l'Isidre, el del carro. Anaven a la Bisbal, a Torroella, allà on deia el Josep. Anaven a veure els amics, a emborratxar-se. Després de L'Isidre, va venir el senyor Quintà; el pare Quintà va ser com un criat d'ell. Li portava coses de Perpinyà: begudes, formatges... Era un home una mica bufat.

Ja gran, cap al vespre, a les sis de la tarda, rebia les visites: un dia els Ortínez, un altre dia els Encesa, un altre dia la Carme Llimona i en Lluís, en Duran Reinals... Després de prendre una mica de whisky, en Josep deia: «Hem d'anar a sopar» i un dia anaven a Pals, un altre a Can Reig de Palafrugell; a Can Reig van anar molt, fins que la cuina va anar malament i se'n van cansar.

—*¿I a l'hotel de Figueres?*

—També, però més endavant. En Valls, el que tocava el piano, i el senyor Mercader feien tot el que volia en Josep. Eren molt bona gent, se l'estimaven molt; a més, a ells ja els anava bé també.

—*¿Què pensa vostè del llibre que ha publicat el senyor Valls, Josep Pla, inèdit?*

—El llibre no m'acaba d'agradar. Crec que hi ha coses que no són ben bé certes.

—*Els últims temps, quan era malalt, ¿encara rebia tanta gent?*

—No, llavors ja no volia veure ningú i moltes vegades deia a la masovera: «Digui que m'acabo de

morir». Això, ho feia amb l'avi Encesa, amb els Ortínez, ho feia amb tothom.

—*¿També amb la família?*

—Sí, a l'últim moment, no volia veure ningú. A la família sempre ens deia: «aneu fins a la pineda, que ja ens veurem després».

I ens feia anar a la pineda que hi havia a la vora del mas. Era la seva manera de despedir-nos.

—*Del seu germà s'ha dit i es diu*

—No ho feia pas ell; jo sé qui li va passar els diners, però no ho puc dir.

L'Eugènia, amable amfitriona, pregunta si hi ha set, si volem unes copes. Automàticament, la Rosa fa que no, que no li va bé, que ja és gran, però, quan veu que ens servim uns whiskys, els ulls li comencen a riure: «Mira, posa-me'n una mica. M'agrada tant...»

—*El seu germà devia ser un home amb un atractiu molt fort, perquè*

—*Doncs, potser hauria estat un bon negociant.*

—*¿En Josep? ¡Noooo! Res de negocis. Nul·litat total. Ell, els diners, els volia per poder viatjar, per escriure.*

—*I en va fer.*

—És clar. En Vergés el va fer ric; pagava poc, però, com que el meu germà no va gastar mai res... Res. Ni un vestit, ni unes sabates, ni un abric,

«A Josep, l'obsessió pels diners li va durar tota la vida».

DOMÈNEC UMBERT

AUXILIA

Associació de voluntaris que treballa per a la promoció cultural i social del disminuït físic, NECESSITA PERSONES que, desinteressadament:

**FACEN CLASSES,
PARTICIPEN EN ACTIVITATS D'OCI I
TEMPS LLIURE,
DESENVOLUPEN TREBALLS DE DIVULGACIÓ**

CONEIXEU-NOS
El vostre temps ens cal

AUXILIA

C/Serreria núm. 61 baix
Telèfons { 365 91 27
 { 372 50 82
46022 - VALÈNCIA

que va treballar per als serveis d'espionatge franquistes.

—Jo no ho crec; el que passa és que era un home de dretes i molt pràctic. Molt realista; ell el que volia era treballar i guanyar diners, i si havia d'escriure en castellà, doncs hi escrivia. A més, era molt cínic, més que cínic molt murri. La murrieria del país, ¿sap? En un llibre que diuen que és dels millors d'ell, *Coses vistes*, diu que a l'Empordanet la gent és poc religiosa i poc catalanista, i és veritat.

—*Devia ser un home pràctic fins al final, quan va consentir tot aquell tinglado missaire que se li va muntar al voltant.*

—Sí; jo crec que tot allò va ser un tinglado preparat per en Vergés, per fer una mort, diguem-ne «digna», digna a la manera de Vergés, que ha estat sempre preocupat per «guardar la imatge» de Josep Pla. El meu germà, quan ja era vell i malalt i no tenia la força de la joventut, el duien per on volien. En els últims temps ho va acceptar tot. Per a mi, és molt difícil donar una opinió de tot això; jo només sé que hi havia dues o tres persones que estaven d'acord amb tot aquell muntatge, que eren la meva germana i en Vergés, però el que no sé, i és el que voldria saber, és què en pensava l'altra gent, què opinava de tot aquell tinglado.

Ara, dels monjos de Poblet, no en tinc res a dir. Jo recordo que tenia un capellànet d'aquells que es va traslladar a Figueres, que el va cuidar divinement; li duia el whisky barrejat amb aigua, perquè no li fes mal i no es va separar d'ell per a res. I en Josep, mentre no l'emprenyessin massa, els va deixar fer el que van voler. Quan s'estava morint, que ja deien la missa, jo era darrere la porta i vaig sentir que li demanava un cigarrillu a un dels frarets que hi havia per allà; mentrestant, anava fent així amb les mans, com dient, ¡no m'emprenyeu! ¡no m'emprenyeu!...

—*Que el seu germà la va desheretar, vostè ho va saber des del moment en què ell ho va fer, molt abans de la seva mort.*

—Sí, i em dol molt, perquè el mas era una cosa molt nostra, més meva que no pas de l'Alemanya.

—*¿Era justa la fama de misogin del seu germà?*

—És que de les dones se'n fumia. Trobava que no valia la pena ni capficar-s'hi. Mentre li fessin la casa, la cuina, sobretot la cuina, els mit-

jons, i li tinguessin la boina raspallada, tant se li'n donava.

—*En canvi, en les cartes a la Lilian Hirsch —aquella noia suïssa— que el senyor Vergés ha recollit, en Un amor de Josep Pla al Canadell, se'l veu més aviat enamorat.*

—Sí, molt. Però no va anar mai a Zuric, ¿eh? I pensí que en aquelles cartes, encara que personals, també hi havia l'ofici de tota una vida supeditada a l'escriptura. En Josep només va fer que llegir i escriure, fumar i beure. Cada tarda començava a beure whisky i no parava; a caixes se'l bevia.

—*¿No el va veure mai enamorat, el seu germà?*

—El meu germà no crec que mai s'hagués enamorat, de ningú i, si se'n pot dir amors, en va tenir tres d'importants.

L'un era l'Aurora, la A. que en cada moment surt en dels seus darrers llibres, i per a ell era o representa «la cosa eròtica», el sexe; aquesta noia, la vaig conèixer acabada la guerra, a l'Hotel Peninsular. Era una noia humil, semblava una modista d'aquelles que abans anaven a cosir per les cases, i en Josep la tractava com a tota la gent que tractava en Josep: quan n'estava cansat li deia «prou, ja te'n pots anar a casa teva», i això va durar sempre, toda la vida. Aquesta noia, al final, m'imagino que cansada d'anar als cafès i passar-se hores i hores sense dir ni una paraula esperant en Josep, se'n va anar a viure a l'Argentina, i es va casar. Durant tot aquest temps, el meu germà la va anar a veure dues o tres vegades i li enviava diners, que ja era gros per al Josep això d'enviar diners.

—*¿Es cartejaven?*

—Sí, però aquesta noia va morir abans que el meu germà, i en una situació de misèria. A mi, en Vergés em va dir que havia mort en una barraca; per això és tan difícil trobar les cartes d'ell.

—*¿A la Consuelo de Cadaqués, també va ser per «la cosa eròtica» que li va comprar una casa?*

—Sí, sí, només per això, «la cosa eròtica». M'imagino que a Cadaqués es devien passar dies i dies que el Josep era al cafè i, la Consuelo, a casa seva.

—*¿L'Addy Enberg va ser el seu amor més important?*

—Miri, la senyora Enberg, l'Addy, era una dona molt intel·ligent, jo la

vaig conèixer a París i em va semblar una dona internacional, de viure en hotels, de viatjar. Era una noia exactament per a viure en hotels; elegant, ben vestida, filla d'un cònsol norueg, amb una gran cultura. Havia treballat amb en Cambó. En un dels llibres del meu germà hi ha una dedicatòria que diu: «A l'Addy Enberg, que m'ha

—Exactament no ho sé, però, quan va esclatar la guerra, ja varen sortir de Palamós junts en un vaixell, cap a Marsella; després de la guerra es van instal·lar a Llofriu i, de Llofriu, a Madrid. De fet, varen estar sempre viatjant. Més endavant, no recordo quan, com que era una noia molt delicada de salut, en Josep la va dur a

Es va casar amb un aristòcrata mallorquí, «En Botifarras», li deien. Aquest senyor va agafar un càncer i, en morir, ella va venir a viure al carrer de Santaló, que és on jo visc. Des que som veïnes, li truco cada dia.

—*¿Quants anys té ara?*

—Vuitanta-quatre. Està molt acabada. Ella es voldria suïcidar, però no té valor per fer-ho. El dia que no vegi llum a casa seva, sabré que és morta.

—*¿Parla del seu germà?*

—Quasi mai. Des de fa tres anys, per Nadal farà tres anys, no surt de casa i no obre la porta a ningú. No en vol dir res. Ella sí que deu tenir-ne cartes, però no vol ensenyar res ni ensenyarà mai res.

—*Parlem una mica d'homes, dels seus amors. Quan vostè tenia divuit anys, el seu germà, Josep, se la va endur a Itàlia perquè oblidés un gran disgust.*

—Sí, el meu germà em va dur a Venècia quan vaig renyir amb en Mompou el pintor, el germà del músic. Aquest noi va trobar que la meua mare tenia un caràcter molt fort, que jo també el tenia...

(«La Rosa ara es fa la múrria i di-vaga», puntualitza l'Eugènia. «El que va passar exactament és que, quan el Mompou no hi era, ella se n'anava al ball a ballar, i ell ho va deixar perquè no va poder-ho suportar».)

Anava al ball de Carnestoltes, a Palafugrell... Després, en vaig tenir d'altres.

—*¿Pot dir-ne noms?*

—Més val que no, però em recordaré tota la vida d'un nòvio que vaig tenir, l'Andreu R. Devien ser els anys 20. L'Andreu era un xicot molt bon noi, però molt callat, molt avorrit. Tenia un nòvio molt avorrit. Un dia, amb tota una colla, vam fer una excursió fins a Platja Fonda, una platja preciosa, molt solitària. Mentre érem allà, va arribar en Josep M. Prim, el pintor, a la vela, atraca i em diu: ¿que no vols venir? I jo li dic que sí i me n'hi vaig anar. Es veu que el pobre Andreu es va quedar plorant, a la platja... Va ser tan sonat que, encara ara, els més vells de la família R. que ho recorden me la tenen ben votada.

—*El pobre Andreu potser va plorar molt.*

—Sí..., sí. Va plorar tant, que la família li va dir: Tu, noi, cap a casa.

—*¿I no es va casar ni amb l'Andreu ni amb en Prim?*

—No. Em vaig casar amb un home de muntanya, jo, que sóc de platja. Amb això, ja li ho dic tot. □

«Em vaig casar amb un home de muntanya, jo, que sóc de platja».

ajudat a conèixer tantes coses importants de la vida». Amb aquesta senyora el meu germà va viure disset anys. Era una dona separada i en Josep la presentava sempre com la seva dona. Varen viatjar junts pertot arreu. Per a ell, l'Addy era la imatge, les portes que li va obrir.

—*¿Quan va començar aquesta història?*

Fornells, a Aiguablava. S'estaven en una caseta molt bonica del roquer, que dóna al mar. Cap als 50, es va acabar, però ho va acabar ella; va llogar una casa a Madrid i, quan va anar a recollir una taula seva que tenia a can Josep, ell li va dir: «Em sembla que t'equivoques, el meu paper es podia jugar.» Però ella no el va voler jugar més.